

MANIFFESTO 2019

Cynnwys

Rhagair y Llywydd	3
Pontio Brexit	5
Cytundeb Brexit derfynol	6
Cytundebau masnach y tu allan i'r UE	7
Tariffau mewnforio	9
Rheoli ffiniau	11
Ymfudo a gwaith	13
Fframwaith amaethyddiaeth y DU	14
Fframwaith cyllido teg	17
Newid yn yr hinsawdd ac ynni adnewyddadwy	18
Ein hamgylchedd ffermio	20
Ffermio a choedwigaeth	21
Iechyd a Lles Anifeiliaid	23
TB Gwartheg	24
Gwyddoniaeth a Thechnoleg	26
Caffael Cyhoeddus	27
Cadwyni Cyflenwi	28
Hwb l'r sector tenantiaid	29

Rhagair y Llywydd

Mae'r ddwy flynedd a hanner ers yr etholiad diwethaf wedi bod yn gyfnod digynsail yng ngwleidyddiaeth y DU, wrth i Brexit hollti'r Senedd, pleidiau gwleidyddol a'r genedl, gan arwain at hanner cant o ymddiswyddiadau gweinidogol, diarddeliadau a gwrthgiliadau pleidiau a threchgu Llywodraeth y DU mewn cyfres o achosion llys yn Lloegr a'r Alban.

Er bod rhai wedi ceisio portreadu Brexit fel proses syml, a'r rhai sy'n gwrthwynebu ei weithredu'n gyflym fel amharchu canlyniad y refferendwm, mae'r digwyddiadau ers etholiad mis Mai 2017 wedi cadarnhau barn FUW, a oedd yn glir y diwrnod ar ôl Refferendwm yr UE, y dylai Brexit ddigwydd dros amserlen ddiogel a realistig.

Felly, nid wyf yn ymddiheuro am sefyll yn ôl barn fy Undeb bod y cyflymder a'r modd y mae'r Llywodraeth a'r Senedd wedi ceisio gweithredu canlyniad Refferendwm yr UE wedi cynrychioli popeth ond trosglwyddiad esmwyth dros amserlen ddiogel, gan fod llawer wedi gosod blaenoriaethau gwleidyddol ac amserlenni yn gadarn uwchlaw buddiannau ein cenhedloedd.

Mae hyn wedi achosi difrod aruthrol i berthynas y DU â'n partneriaid masnachu allweddol yn yr UE, wedi tanseilio ein henw da yn ddifrifol ac wedi rhannu ein cenhedloedd ymhellach.

Pwy bynnag a etholir i'r Senedd, a pha bynnag blaid, neu bleidiau, sy'n cymryd y Llywodraeth, mae FUW yn credu bod yn rhaid iddynt ymdrechu i bontio'r rhaniadau sydd wedi ymddangos ers mis Mehefin 2016, a chydabod mai dim ond dros amser a thrwy weithio'n barchus gyda'r rhai sydd â gwahanol farn y gellir gwneud hyn.

Rhaid i wleidyddion fod yn onest gyda nhw eu hunain a'r etholwyr ynghylch yr amserlenni sydd eu hangen i wneud newidiadau sy'n anrhydeddu'r bleidlais i adael yr UE tra hefyd yn parchu'r mwyaf a oedd yn gwrthwynebu gadael heb gytundeb masnach dderbyniol, mewn realiti lle oedd hyd yn oed y Brexit mwyaf meddal angen newidiadau enfawr a gwaith i'w wneud wneud dros nifer o flynyddoedd.

P'un a yw lleddfu rhaniadau yn cymryd blynyddoedd neu ddegawdau, a pha bynnag drefniadau masnachu sydd ar waith pan fydd Brexit yn cael ei weithredu'n wirioneddol, mae ein cenhedloedd yn haeddu gweld bwyd yn parhau i gael ei gynhyrchu yn y DU i'r safonau uchaf gan ffermydd teuluol sy'n chwarae rhan economaidd, ddiwylliannol ac amgylcheddol yn ein tirweddau.

Y brif sialens sy'n ein hwynebu yw newid yn yr hinsawdd ac mae'n rhaid i'n diwydiant ffermio chwarae rhan ganolog wrth liniaru'r risgiau yr ydym yn eu hwynebu ar hyn o

bryd, ac mewn ffordd nad yw'n peryglu cynhyrchu bwyd a'r ffermydd teuluol sy'n dal ein cymunedau ynghyd

Gyda Brexit yn ganolbwynt allweddol i ymgyrchu etholiadol ar hyn o bryd, mae'r maniffesto hwn yn ymwneud â pholisïau FUW ar sut y dylai ein perthynas â'r UE a gweddiill y byd ddatblygu yn y dyfodol.

Fodd bynnag, mae hefyd yn delio â materion eraill sydd o bwysigrwydd tymor hir canolog i'n diwydiant a'n cenhedloedd, gyda newid yn yr hinsawdd ond un ohonynt, ochr yn ochr â materion fel mynd i'r afael â TB a rhoi hwb i'n sector tenantiaid.

Ers 1977 mae'r Llywodraeth wedi cydnabod yn ffurfiol bod FUW yn cynrychioli barn ffermwyr yng Nghymru. Nid oes gennym unrhyw ddylanwadau o'r tu allan i Gymru, ac rydym yn siarad yn gyfan gwbl ar ran ffermydd teuluol Cymru.

Fel sefydliad niwtral sydd ddim yn gysylltiedig ag unrhyw blaid wleidyddol, mae'n ddyletswydd arnom i weithio gyda'r Llywodraeth sydd mewn grym a'r gwrthbleidiau, waeth beth yw eu perswâd gwleidyddol.

Am gyfnod y Senedd nesaf a thu hwnt, mae FUW wedi ymrwymo i lobïo a gweithio gyda phawb yn San Steffan i sicrhau bod amaethyddiaeth Cymru a ffermydd teuluol Cymru yn cael y sylw a'r parch y maent yn eu haeddu - er mwyn ein dyfodol.

Glyn Roberts

Llywydd, Undeb Amaethwyr Cymru

Pontio Brexit

Ers 23ain o Fehefin 2016, mae FUW wedi galw am i Brexit ddigwydd dros gyfnod diogel a realistig, ac i wleidyddion fod yn onest gyda'r cyhoedd a'u hunain ynglŷn â pheryglon ceisio datod y DU yn gyflym o sefydliadau a chyllidebau'r UE, newid trefniadau domestig a deddfwriaeth, trafod telerau masnach newydd a delio â materion fel rheolaethau ffiniau a mewnfudo.

Anwybyddwyd y rhybuddion hyn, ac er gwaethaf estyniadau Brexit dros ddwy flynedd a ysgogwyd gan Theresa May ym mis Mawrth 2017, mae'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol ac eraill wedi tynnu sylw at fethiant - er gwaethaf ymdrechion gwrol yn costio biliynau - adrannau'r DU i baratoi'n llawn ar gyfer y canlyniadau popeth heblaw'r ffurfiau meddalach o Brexit, tra bod gwahaniaethau barn eithafol ynghylch pa fersiwn o Brexit dylid ei gefnogi wedi arwain at rwystrau gwleidyddol, argyfyngau cyfansoddiadol, a hyd yn oed y bygythiad o ddychwelyd i wrthwynebiadau yn Iwerddon.

Fel y mae pethau ar hyn o bryd, bydd Cytundeb Ymadael a Datganiad Gwleidyddol addasedig a gytunwyd ar 17eg o Hydref 2019 i bob pwrpas yn symud ffin yr UE i Fôr Iwerddon, gan adael Gogledd Iwerddon yn amodol ar y rhan fwyaf o reolau a sefydliadau'r UE, gan wanhau unrhyw ymrwymiad i ystyried unioni rheolau DU ac UE mewn cytundeb masnach derfynol gyda'r UE.

Amser a ddengys a fydd cytundeb o'r fath yn cael ei phasio gan y Senedd nesaf, dim ond paratoi'r ffordd ar gyfer y rownd nesaf o drafodaethau Brexit - trafodaethau a fyddai, er gwaethaf estyniadau pellach, yn gorfod dod i ben cyn diwedd 2020.

O ystyried amserlen mor fyr, a bod y Datganiad Gwleidyddol newydd wedi cynyddu'r tebygolrwydd ymhellach o gytundeb fasnach derfynol rhwng y DU a'r UE sy'n cyfyngu mynediad hanfodol i farchnadoedd yr UE ar gyfer cynnyrch Cymru, tra hefyd yn agor ein marchnadoedd i nwyddau y tu allan i'r UE a gynhrychir i safonau iechyd a lles a fyddai yn anghyfreithlon yn y DU, mae FUW yn credu bod y cytundeb presennol yn annerbyniol.

Yn dilyn pryder tebyg ym mis Ionawr 2019 ynghylch natur Cytundeb Ymadael a Datganiad Gwleidyddol Theresa May, barn yr FUW yw y dylid dirymu Erthygl 50 er mwyn adfer rheolaeth y DU o broses Brexit a chaniatáu amser i drafod cytundeb sy'n cynnal y mynediad rhydd i farchnad yr UE yn y tymor hir.

Dyma safbwynt yr Undeb o hyd, ac er bod llawer yn ofni nad oes gan y DU unrhyw ddewis bellach ond cytuno i drefniadau ymadael newydd neu fentro Brexit heb

gytundeb ar ddiwedd mis Ionawr 2020, mae'n amlwg bod hyn yn ddyddiad hunanosodedig y gellir ei osgoi trwy ddirymu Erthygl 50.

Byddai cam o'r fath yn 'cymryd rheolaeth yn ôl' o'r broses Brexit ac yn caniatáu cynyddu'r consensws gwleidyddol o amgylch cytundeb sy'n ystyried yn llawn y dehongliadau amrywiol o Brexit a gefnogir yn 2016 gan 52% o'r etholwyr yn ogystal â barn y 48% a bleidleisiodd yn erbyn gadael yr UE.

Felly mae FUW yn galw ar Lywodraeth newydd y DU i:

- **Ddirymu Erthygl 50 ar unwaith er mwyn cymryd rheolaeth dros y broses Brexit a sicrhau cytundebau masnach a materion eraill gyda'r UE sydd o fudd i Gymru a'r DU dros gyfnod realistig**
- **Fel arall, sicrhau bod y cyfnod ymadael yn cael ei estyn yn ddigonol i sicrhau y gellir dod i gytundeb gyda'r UE ar fasnach a materion eraill sydd o fudd i Gymru a'r DU**
- **Cydnabod na fyddai unrhyw Lywodraeth gyfrifol yn y DU yn caniatáu i'r DU adael yr Undeb Ewropeaidd heb drefniant masnachu agos**

Cytundeb Brexit derfynol

I Gymru, mae goblygiadau 'Brexit caled' ac felly colli mynediad rhydd i Farchnad Sengl yr UE yn arbennig o ddifrifol: Mae tua dwy ran o dair o allforion Cymreig adnabyddadwy yn mynd i wledydd yr UE, tra bod llawer o'n prif gyflogwyr yn sefydlu eu cwmnïau yma yn benodol oherwydd bod gennym fynediad at 500 miliwn o gwsmeriaid yr UE heb gostau a rhwystrau rheolaethau ffiniau a thariffau Sefydliad Masnach y Byd.

Fel diwydiant, mae amaethyddiaeth Cymru yn fregus tu hwnt i oblygiadau colli mynediad i farchnadoedd Ewropeaidd cyfoethog sydd ar ein trothwy; mae traean neu fwy o gig oen yn cael ei allforio i'r cyfandir, a cholli mynediad i farchnad yr UE yn 1996, 2001 a 2007 oherwydd afiechydon anifeiliaid, wedi achosi niwed trychinebus i incwm ffermydd, gyda llawer o fusnesau ddim yn ail-ffynnu.

Ar ben hynny, er bod y DU yn fewnforiwr net o fwyd, mae ein cadwyni cyflenwi bwyd yn ymestyn ledled yr UE, gyda phroseswyr yn dibynnu ar farchnadoedd allforio'r UE i leihau gwastraff ac ychwanegu gwerth i gynnyrch; er enghraifft, mae marchnadoedd yr UE yn cyfrif am 70% 90% a 95% o allforion cig moch, eidion a defaid, tra bod oddeutu gwerth £1.3 biliwn o allforion llaeth - 90% yn ôl maint yr allforion - ar gyfer marchnad yr UE bob blwyddyn.

Pe bai Brexit heb gytundeb yn digwydd, byddai'r UE yn rhwym o dan reolau Sefydliad Masnach y Byd, i godi'r un tariffau mewnforio ar gynhyrchion y DU fel y mae i bob aelod o'r tu allan i'r UE nad oes ganddo gytundeb fasnach ag ef. Ar gyfer cynhyrchion amaethyddol allweddol Cymru a'r DU gall y cyfraddau hyn fod yn 50% neu fwy o werth cynnyrch, sy'n golygu y byddai gwerth ein hallforion yn cael ei dorri, a cholli marchnadoedd allforio allweddol.

Ar ben hynny, byddai Brexit heb gytundeb, neu fethiant i ddod i gytundeb sy'n cwmpasu safonau bwyd a gwiriadau ffiniau cysylltiedig yn arwain at rwystrau pellach i allforwyr y DU ar ffurf biwrocratiaeth gostus ym Mhorthladdoedd yr UE.

Yn hynny o beth, os yw trefniadau masnach ar ôl Brexit gyda'r UE yn torri'r cadwyni cyflenwi sydd wedi hen ennill eu plwyf ac sydd ar hyn o bryd yn ymestyn ledled Ewrop, byddai amhariad ac effeithiau economaidd niweidiol yn eang.

O ystyried bod da byw a chynhyrchion da byw yn cyfrif am 51 a 35 y cant o allbwn amaethyddol Cymru yn y drefn honno, a phwysigrwydd penodol y diwydiant defaid, byddai effeithiau andwyol heb gytundeb, neu gytundeb fasnach sy'n methu â chynnal mynediad rhydd i farchnadoedd yr UE yn arbennig o ddifrifol i Gymru.

Felly mae FUW yn galw ar Lywodraeth newydd y DU i:

- **Geisio dod i gytundeb tymor hir gyda'r UE sy'n cynnal mynediad syml a di-dariff i Farchnad Sengl yr UE**
- **Sicrhau nad yw trefniadau masnach drosiannol ac ôl-Brexit yn torri cadwyni cyflenwi sefydledig sydd o bwys ac yn ychwanegu gwerth at gynnyrch Cymru a'r DU**

Cytundebau masnach y tu allan i'r UE

Wrth i'r DU geisio creu lle newydd yn y byd y tu allan i'r UE, mae llawer o sôn am gytundebau fasnach rydd â gwledydd eraill a blociau masnachu, a'r ysgogiad gwleidyddol i allu dangos y gellir dod i gytundebau o'r fath yn gyflym hefyd yn peryglu bod cytundebau sy'n anfanteisiol i'n diwydiannau yn cael eu llofnodi ar frys yn ystod cyfnod ymadael ac ar ôl Brexit.

Ar ben hynny, gyda dyfodiad y Cytundeb Gwleidyddol newydd gyda'r UE, ac yn benodol rhoi'r gorau i'r ymrwymiad i ystyried alinio â rheolau'r UE mewn meysydd perthnasol yn cynyddu'r dyfalu y bydd Llywodraeth y DU'r dyfodol yn ceisio agor mynediad i farchnad y DU ar gyfer cynhyrchion bwyd wedi'i gynhyrchu i safonau iechyd a lles a fyddai'n anghyfreithlon yn y DU.

Er bod dyfalu o'r fath wedi canolbwyntio ar y posibilrwydd o gytundeb fasnach gyda'r UDA yn agor ein marchnad i gynhyrchion fel cig eidion wedi'i drin â hormonau a chyw iâr wedi'i glorineiddio, mae'n rhaid cydnabod y perygl o gytundebau o dan anfantais gyfartal gyda phrif blociau masnachu arall - nid yn unig o ran eu heffeithiau andwyol ar gynhyrchwyr a safonau'r DU, ond hefyd y ffaith y byddent yn arwain at yr UE yn codi rhwystrau ar gyfer ein hallforion er mwyn sicrhau nad yw'r DU yn dod yn ddrws cefn i gynhyrchion y tu allan i'r UE.

Ar gyfer ein diwydiannau amaeth a bwyd, sy'n cyflogi 3.5 miliwn yn y DU, mae effeithiau andwyol cytundeb fasnach anfantaisiol sy'n rhyddfrydoli mewnforion bwyd felly yn drychinebus, tra byddai mewnforion o wledydd sydd â safonau iechyd a lles anifeiliaid ac amgylcheddol sy'n llawer is na'r rhai yn y DU, byddai yn peryglu iechyd pobl ac anifeiliaid y DU.

Yn yr un modd, byddai rhyddfrydoli o'r fath yn arwain at fewnforio mwy o fwyd a gynhyrchir i safonau amgylcheddol llawer is na'r rhai sy'n ofynnol yn y DU, gan arwain at gynnydd net yn y difrod amgylcheddol byd-eang a lleol.

Yn hynny o beth, er bod Brexit yn darparu rhai cyfleoedd i agor marchnadoedd newydd ar gyfer cynhyrchion amaethyddol y DU, rhaid i Lywodraethau fod yn realistig ynghylch maint y cyfleoedd hynny o ystyried profiad blaenorol o geisio sicrhau mynediad i ac ehangu marchnadoedd y tu allan i'r UE; agosrwydd, cyfoeth a meintiau marchnadoedd o'r fath; a'r amser a gymerir i drafod y mwyafrif o gytundebau masnach.

Felly, mae FFW yn annog Llywodraeth nesaf y DU i:

- **Ymchwilio i gyfleoedd i ddatblygu trefniadau masnachu newydd gyda gwledydd eraill a blociau masnachu sydd o fudd i gynhyrchwyr cynradd ac yn agor neu'n ehangu marchnadoedd**
- **Osod tariffau a Chwotâu Cyfradd Tariffau (TRQs) y DU ar lefelau sy'n sicrhau bod diogelwch bwyd, incwm gwledig a chynhyrchu bwyd lleol yn cael eu blaenoriaethu a'u diogelu yn ystod trafodaethau'r dyfodol**
- **Flaenoriaethu trafodaethau a mynediad i farchnad enfawr a chyfoethog sydd ar garreg ein drws, ar ffurf yr UE**

Tariffau mewnforio

Ym mis Mawrth 2019, cyhoeddodd Llywodraeth y DU amserlen ddrafft o dariffau Sefydliad Masnach y Byd a fyddai'n berthnasol ar nwyddau a fewnforiwyd i'r DU ar ôl Brexit, y mwyafrif ohonynt heb newid ar ôl adolygiad yn haf 2019.

Er bod y tariffau a gynigir ar gyfer mewnforion cig defaid yn cyfateb i'r rhai ar gyfer yr UE, o ystyried cytundeb Seland Newydd i dderbyn cyfeintiau mawr o gig oen di-dariff, byddai effaith cyfradd o'r fath yn ddibwys o gymharu â thariffau enbyd yr UE ar y 30% neu fwy o wryn Cymru a allforiwyd i'r cyfandir.

Mewn cymhariaeth, mae'r cyfraddau tariff a gynigir ar gyfer y mwyafrif o fewnforion i'r DU yn ffracsiwn o'r gyfradd a osodwyd ar gyfer mewnforion i'r UE, tra bod Cwotâu Cyfradd Tariff uchel (y terfyn cyfaint islaw mae tariffau mewnforio yn is neu wedi'u gosod ar sero) ar gyfer llawer o gynhyrchion sy'n golygu y byddai cyfeintiau mawr yn cael eu mewnforio i'r DU heb orfod talu unrhyw dariff.

Dyma enghreifftiau sy'n dangos y gwahaniaeth rhwng tariffau arfaethedig y DU a thaliadau penodol yr UE ar gyfer rhai cynhyrchion amaethyddol dethol.

Cymariaethau arfaethedig rhwng tariffau mewnforio'r DU a'r rhai sy'n gwneud cais am fewnforion i'r UE ar gyfer detholiad o gynhyrchion amaethyddol. Pan fydd cyfraddau tariff yn cael eu mynegi fel canran, mae hyn yn cynrychioli canran o werth y cynnyrch - er enghraifft, os mai pris y farchnad am gynnyrch oedd €5 y cilogram a'r gyfradd tariff oedd 40% + €1/kg, y dreth a osodir ar fewnforion fyddai $40\% \times €5 + €1$ sy'n gyfanswm o €3 neu 60% o werth y cynnyrch. Mae'r ffigurau yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-2018 trwy garedigrwydd AHDB.

Biff	Cyfradd Tariff yr UE	Cyfradd Tariff y DU	Cyfradd yr UE yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18	Cyfradd y DU yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18
Carcasau neu hanner carcasau	12.8%+€1.77/ kg	Sero am y 124,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €0.93/ kg	70%	37%
Chwarteri gydag asgwrn	12.8%+€1.77/ kg	Sero am y 124,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €0.93/ kg	77%	40%
Toriadau heb esgyrn	12.8%+€3.03/ kg	Sero am y 124,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €1.60/ kg	41%	35%
Chwarteri blaen wedi'u rhewi (5 darn ar y mwyaf) neu chwarteri mewn dau bloc	12.8%+€2.21/ kg	Sero am y 56,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €1.17/ kg	120%	63%
Toriadau heb esgyrn, balfais a brisged wedi'u rhewi	12.8%+€2.21/ kg	Sero am y 56,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €1.17/ kg	67%	36%
Toriadau eraill heb esgyrn wedi'u rhewi	12.8%+€3.04/ kg	Sero am y 56,000 tunnell gyntaf ac yna 6.8%+ €1.61/ kg	150%	79%

Menyn ac Brasterau/ olewau sy'n deillio o laeth	Cyfradd Tariff yr UE	Cyfradd Tariff y DU	Cyfradd yr UE yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18	Cyfradd y DU yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18
Menyn naturiol, cynnwys braster<=85% Mewn pacio o<=1kg	€1.90/ kg	€0.61/ gk	38%	12%
Menyn naturiol, cynnwys braster<=85% Mewn pacio o>=1kg	€1.90/ kg	€0.61/ gk	46%	15%
Menyn o gynnwys braster, yn ôl pwysau >85%Ond <=95%(ac eithrio menyn a ghee dadhydradedig)	€2.31/ kg	€0.74/ kg	55%	18%
Brasterau ac olewau eraill sy'n deillio o laeth, cynnwys braster >=99.3% cynnwys dŵr <=0.5%	€2.31/ kg	Sero	49%	0%

Llaeth a hufen, heb eu crynhoi na'u melysu	Cyfradd Tariff yr UE	Cyfradd Tariff y DU	Cyfradd yr UE yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18	Cyfradd y DU yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18
Cynnwys braster 1-3% mewn pacio o<=2 litr	€0.19/ kg	Sero	27%	0%
Cynnwys braster 3-6% mewn pacio o>2 litr	€0.22/ kg	Sero	56%	0%
Cynnwys braster 21-45% mewn pacio o>2	€1.09/ kg	Sero	26%	0%

Caws	Cyfradd Tariff yr UE	Cyfradd Tariff y DU	Cyfradd yr UE yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18	Cyfradd y DU yn seiliedig ar brisiau cyfartalog 2016-18
Mozzarella ffres, cynnwys braster <=40%	€1.85/ kg	Sero	61%	0%
Caws heb ei drin, cynnwys braster >40%	€2.21/ kg	Sero	71%	0%
Caws wedi'i gratio neu wedi'i bowdrio	€1.88/ kg	€0.25/ kg	36%	5%
Cheddar	€1.67/ kg	€0.22/ kg	57%	7%
Cantal, Caer, Wensleydale, Caerhirfryn, Caerloyw, Blarney, Colby a Monterey	€1.51/ kg	Sero	45%	0%

Fel y rhybuddiwyd dro ar ôl tro gan FFW, mae gosod cyfraddau mor anffafriol nid yn unig yn peryglu cynhyrchwyr y DU trwy drosglwyddo mynediad rhad i gystadleuwyr mewn gwledydd eraill, ond hefyd yn gwanhau sefyllfa negodi masnach y DU trwy drosglwyddo mynediad a fyddai fel arall yn rhan o drafodaethau masnach.

Roedd hi'n ymddangos bod pryderon o'r fath wedi'u cadarnhau'n gynharach yn 2019, pan roddodd Llywodraeth Canada'r gorau i drafodaethau gyda thrafodwyr y DU ar 'oresgyn' Cytundeb Masnach ac Economaidd Cynhwysfawr yr UE-Canada, oherwydd bod tariffau drafft y DU mor fanteisiol i fewnforwyr a chytundeb fasnach heb fawr o fudd na mantais ychwanegol i Ganada.

O ystyried pryderon o'r fath, mae'r FFW yn galw ar Lywodraeth newydd y DU i:

- **Gyflwyno dewis arall yn lle'r Bil Tariff Mewnforio (Costyngiad) 2017-19 sy'n gosod cyfraddau tariff mewnforio'r DU ar lefelau sy'n cyfateb i gyfraddau tariff mewnforio'r UE**
- **Sicrhau bod Bil o'r fath yn gosod Cwotâu Cyfradd Tariff ar lefelau sy'n ddigon isel i amddiffyn holl gynhyrchwyr a sectorau amaethyddol y DU, a'r cymunedau a'r cadwyni cyflenwi y maent yn eu cefnogi.**

Rheoli ffiniau

O dan y cytundeb ymadael diweddaraf gan yr UE a gytunwyd rhwng y DU a'r Comisiwn Ewropeaidd, byddai Gogledd Iwerddon a Prydain yn cael eu cynnwys mewn un ardal lle bydd tariffau mewnforion y DU yn berthnasol.

Fodd bynnag, byddai trefn tariff deuol yn gweithredu yng Ngogledd Iwerddon, sy'n golygu y byddai gwiriadau tollau yn berthnasol am nwyddau a symudwyd rhwng Prydain a Gogledd Iwerddon, a byddai tariffau UE yn cael eu codi ar nwyddau sy'n symud i Ogledd Iwerddon o Brydain neu y tu allan i'r UE lle ystyrir eu bod yn debygol i fod ar farchnad yr UE.

Yn yr un modd, os bydd nwyddau'n dod i mewn i Ogledd Iwerddon o'r Undeb Ewropeaidd ac yn cael eu hallforio i Brydain, dylid disgwyl bod y rhain yn destun i wiriadau ym mhorthladdoedd Prydain i sicrhau eu bod yn cwrdd â safonau Prydain, a bod tariffau priodol yn cael eu codi ar nwyddau o'r fath - fel dylai fod yn wir am fewnforion o bob gwlad, gan gynnwys os ydym yn gadael yr UE heb gytundeb.

Ac eto ddechrau mis Tachwedd nododd y Prif Weinidog na fyddai gwiriadau o'r fath yn digwydd am nwyddau sy'n croesi o Ogledd Iwerddon i Brydain, a thra bod y Llywodraeth wedi dweud yn y gorffennol bod nwyddau yn amodol ar 'ddatganiadau ymadael', mae paratoadau ar gyfer cynnal gwiriadau o'r fath yn ymddangos yn ddibwys - a thrwy hynny yn peryglu mewnforion heb eu gwirio, heb dariffau o'r UE yn dod i mewn i'n marchnadoedd.

Mae'r FUW hefyd wedi codi pryderon ynghylch y cynnig, hyd yn oed pe bai'r DU yn gadael yr UE heb gytundeb, byddai gwiriadau a thariffau yn berthnasol ar nwyddau sy'n croesi o Weriniaeth Iwerddon i Ogledd Iwerddon, ac mewn llythyr ym mis Mawrth 2019 at Ganghellor y Trysorlys rhybuddiodd "*...hyn yn amlwg yn caniatáu i unrhyw wlad yn y Farchnad Sengl fewnforio nwyddau i mewn i'r DU yn ddi-doll trwy'r Weriniaeth ...*" gan dynnu sylw at y tebygolrwydd y byddai hyn yn rhoi mynediad i smyglo i'r tir mawr oni bai bod rheolaethau tollau mewn porthladdoedd fel Lerpwl yn cael eu gorfodi'n anhyblyg.

O ystyried pryderon o'r fath, mae'r FUW yn galw ar Lywodraeth newydd y DU i:

- **Bod gwiriadau tollau yn cael eu gorfodi'n briodol ar bob pwynt mynediad i Brydain Fawr**
- **Gweithredu gwiriadau trylwyr i sicrhau bod pob mewnforyn yn cydymffurfio â rheoliadau Glanweithdra a Ffytoiechydol cyfredol**
- **Nid oes unrhyw nwyddau yn dod i mewn i Brydain Fawr heb i'r tariffau cywir gael eu codi**
- **Cyhoeddi ystadegau sy'n ymwneud â'r holl fewnforion, archwiliadau a thariffau a godir yn rheolaidd er mwyn rhoi hyder bod rheolaethau tollau yn cael eu gweithredu'n iawn**

Ymfudo a gwaith

Dros y degawdau diwethaf mae diwydiant bwyd y DU wedi dod yn fwyfwy dibynnol ar weithwyr o'r tu allan i'r DU, ac er bod cynhyrchiant ffermydd mewn rhanbarthau fel dwyrain Lloegr yn aml yn gysylltiedig â gweithwyr mudol tymhorol di-grefft, mae llawer o'r gwaith a wneir trwy'r gadwyn gyflenwi mewn gwirionedd yn fedrus iawn, ac yn aml yn cael ei wneud gan unigolion sydd wedi bod yn preswyllo yn y DU ers blynyddoedd lawer.

Mae enghreifftiau o weithwyr medrus o'r fath yn cynnwys gweithwyr llaeth a'r rhai a gyflogir yn y sector prosesu bwyd, gan gynnwys arolygwyr milfeddygol mewn lladd-dai, mae'r Asiantaeth Safonau Bwyd yn amcangyfrif bod 95% ohonynt yn dod o'r tu allan i'r DU, gyda'r mwyafrif yn dod o'r UE. Yn yr un modd, dangosodd arolwg diweddar Coleg Brenhinol y Milfeddygon (RCVS) o'r rhai sy'n gweithio mewn practisau preifat bod un o bob pedwar yn dod o'r UE, Ardal Economaidd Ewropeaidd neu Cymdeithas Masnach Rydd Ewrop.

Cyda disgwyl i Brexit ddod â chynnydd yn y galw am ardystiad a goruchwyliaeth filfeddygol, a rhagfynegiadau y byddai senario dim cytundeb yn cynyddu'r galw am dystysgrifau iechyd allforio o 18,000 i 1.9 miliwn yng Ngogledd Iwerddon yn unig, mae'n amlwg bod angen sicrhau bod milfeddygon y tu allan i'r DU yn parhau i allu chwarae rhan ganolog yn ein cadwyni cyflenwi.

Er bod hi'n hanfodol cynnal y ddarpariaeth o wasanaethau milfeddygol trwy'r gadwyn gyflenwi bwyd, mae mynediad at weithwyr medrus a di-grefft milfeddygol tu allan i'r DU hefyd yn hanfodol, ac mae yn destun pryder mawr felly bod Papur Gwyn Mewnfudo'r Swyddfa Gartref yn cynnig cyfyngu mewnfudo gan ddefnyddio diffiniad o 'weithwyr medrus' yn seiliedig ar y rhai sy'n ennill £30,000 neu fwy - cyflog sydd ymhell islaw llawer o'r unigolion medrus ac uchel eu parch sy'n gweithio yn ein cyflenwad cadwyni ac mewn mannau eraill.

Felly, mae'r FUW yn galw ar Lywodraeth a Senedd newydd y DU i:

- **Amddiffyn hawliau gwladolion yr UE sydd eisoes yn gweithio'n gysylltiedig yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol â chadwyn cyflenwi bwyd y DU**
- **Sicrhau mynediad digonol i farchnad y DU ar gyfer gweithwyr tymhorol**
- **Costwng trothwy gweithwyr crefftus o £30,000 i sicrhau bod gweithwyr crefftus o'r UE yn cael eu cydnabod yn iawn ac yn medru gweithio'n rhydd yng nghadwyn cyflenwi bwyd y DU**

Fframwaith amaethyddiaeth y DU

Yn gyffredinol, bydd gwledydd sy'n cytuno ar drefniadau masnach agosach yn cytuno ar fframweithiau yn ychwanegol at y rhai a nodwyd gan Sefydliad Masnach y Byd, er mwyn lleihau gwyrddroi a chynnal safonau cenedlaethol wrth ganiatáu i nwyddau basio rhwng gwledydd mewn ffyrdd sy'n hwyluso masnach. Mae'r rheol gyffredinol mor reddfodol â'r rhesymeg sy'n sail i egwyddor fframweithiau o'r fath: Pan fydd rhwystrau i fasnach rhwng gwledydd yn cael ei ostwng, mae'r angen am fframweithiau cytunedig sy'n atal gwyrddroi'r farchnad a chynyddu cyffredinedd.

Wrth i'r Deyrnas Unedig baratoi i adael yr UE a'r fframweithiau cyfreithiol ac ariannol a ddiffinnir drwy'r Polisi Amaethyddol Cyffredin (PAC) a deddfwriaeth arall, mae angen dybryd i ddatblygu fframweithiau newydd o ystyried y bydd nwyddau'n parhau i basio heb rwystr rhwng ein cenedloedd - Cymru, Lloegr, yr Alban ac (er gwaethaf hynny rhwystrau sy'n gynhenid i'r Cytundeb Ymadael newydd) Gogledd Iwerddon.

Mewn unrhyw amgylchiadau eraill, byddai'r angen i sefydlu fframweithiau ariannol a rheoliadol ystyrion ar gyfer amaethyddiaeth wedi derbyn cydnabyddiaeth gyflym ledled y DU; ac eto'r mae'r cynnwrf a achoswyd gan Brexit, ynghyd â nifer o bryderon gwleidyddol ac ymarferol, agendâu a rhwystrau wedi ein gadael â gwagle, gan agor y risg sy'n ddwfn rhwng polisïau cenedlaethol ac yn arwain at wyrddroi masnach enfawr ac anfanteision gros i rai ffermwyr, rhanbarthau a sectorau.

Yn dilyn ymgynghori ag aelodau, cytunodd Undeb Amaethwyr Cymru ym mis Medi 2016 y dylid sefydlu fframweithiau sy'n atal cystadleuaeth annheg rhwng ein cenedloedd ac yn diogelu cyllid tymor hir digonol ar gyfer amaethyddiaeth, wrth barchu pwerau datganoledig a'r angen am hyblygrwydd sy'n caniatáu llywodraethau cenedlaethol i wneud penderfyniadau sy'n briodol i'w rhanbarthau.

Ym mis Hydref 2017, cytunodd Llywodraethau'r DU, Cymru a'r Alban y dylid sefydlu fframweithiau cyffredin lle maent yn angenrheidiol er mwyn:

- *Galluogi gweithredu marchnad fewnol y DU, gan gydnabod dargyfeirio polisi ar yr un pryd*
- *Sicrhau cydymffurfiad â rhwymedigaethau rhyngwladol*
- *Sicrhau y gall y DU drafod, ymrwymo a gweithredu cytundebau masnach newydd a rhyngwladol*
- *Galluogi rheoli adnoddau cyffredin*
- *Gweinyddu a darparu mynediad at gyfiawnder mewn achosion sydd ag elfen drawsffiniol a*

- *Amddiffyn diogelwch y DU*

Er bod nodau o'r fath yn briodol, a bod rhywfaint o gynnydd wedi'i wneud o ran 'cwmpasu ymarferion' a sefydlu proses pum cam (mae cam dau ar y gweill ar hyn o bryd), o'i chymharu â chefnidir fframweithiau cynhwysfawr presennol yr UE sy'n seiliedig ar gyflawni'r un amcanion, bu'r cynnydd hyd yma yn ddibwys.

Mae hyn yn arwain at bryderon mawr, gyda thipyn o sylw ar y gwahaniaethau amlwg rhwng dyheadau datganedig gweinyddiaethau Cymru, yr Alban a Lloegr o ran y dyfodol polisiâu amaethyddol.

At hynny, mewn perthynas â'r amcanion o alluogi gweithrediad marchnad fewnol y DU a gan leihau cystadleuaeth annheg rhwng ffermwyr yn ein gwahanol genhedloedd, gellir dadlau bod y rhyddid i bolisiâu amaethyddol yn ein pedair gwlad ymwahanu ddim wedi bod mor fawr ers Deddf Undeb ddiwethaf.

Er bod Mesur Amaeth y DU yn ceisio nodi fframwaith generig ar gyfer Cymru, Lloegr a Gogledd Iwerddon, ac yn gwneud nifer o gynigion i'w croesawu, mae rhwystredigaethau cychwynnol a fynegwyd gan Lywodraeth Cymru a beirniadaeth barhaus o Lywodraeth yr Alban yn ei gwneud yn glir nad oedd y Bil wedi'i ddrafftio yng ngoleuni lefel y negodi a'r craffu sy'n arwain at lunio fframweithiau cynhwysfawr yr UE.

Ar ben hynny, er bod rhai elfennau o'r bil yn gosod yr hyn y mae'r FUW yn ei ystyried yn ffocws rhy gul ar bolisiâu Nwyddau Cyhoeddus hir sefydlog Defra/ Trysorlys, o gymharu â fframweithiau cyfredol yr UE y mae'n eu hwyluso rhyddid i bolisiâu a gwariant gwledig wyro i raddau digynsail ac annerbyniol.

Ar ben hynny, pe bai'n cael ei phasio, ni fyddai Deddf o'r fath ond yn nodi cam tuag at Deddfau Amaeth Cymreig ac Albanaidd (a Gogledd Iwerddon yn ôl pob tebyg) ar wahân sy'n seiliedig ar y diffyg cynnydd presennol neu byddai cytundeb ar amcanion cyffredin yn cael ei lunio gyda dim ond ystyriaeth annelwig o bryderon o'r fath fel yr angen i atal gwyrddroi'r farchnad a chystadleuaeth annheg.

Mae'r PAC cyfredol yn darparu fframwaith polisi sy'n seiliedig ar lu o heriau byd-eang ac Ewropeaidd trwy dair egwyddor drosfwaol, ac o fewn hynny, mae un ar ddeg o flaenoriaethau a gweithredoedd pellach yn cael eu diffinio.

Yn yr un modd, mae fframwaith PAC 2021 yn cael ei ddatblygu gyda naw egwyddor allweddol mewn golwg, sef:

- Sicrhau incwm teg i ffermwyr
- Cynyddu cystadleurwydd
- Ail-gydbwysu'r pŵer yn y gadwyn fwyd
- Gweithredu ar newid yn yr hinsawdd
- Cofal amgylcheddol
- Gwarchod tirweddau a bioamrywiaeth
- Cefnogi adnewyddiad cenhedlaeth
- Ardaloedd gwledig bywiog
- Amddiffyn ansawdd bwyd ac iechyd

Ar ôl i ni adael yr UE mae yna resymeg glir i'n cenhedloedd gytuno ar olynydd sydd yn cydnabod yn gynhwysfawr yr heriau a'r diddordebau cyffredin sy'n bodoli ledled y DU gan barchu datganoli ar yr un pryd.

Fel y mae pethau ar hyn o bryd, ni chytunwyd ar fframwaith mor gynhwysfawr, sy'n golygu bod ein cenhedloedd yn rhydd i ddylunio polisiau a all nid yn unig amrywio'n sylweddol o ran amcanion allweddol, ond sy'n gwneud hynny i'r graddau eu bod yn gwrth-ddweud ei gilydd neu hyd yn oed yn tanseilio buddiannau cyffredin a gweithrediad y marchnadoedd mewnol a chadwyni cyflenwi'r DU.

Felly, er ein budd ni gyd, dylai'r pedair gwlad gytuno ar amcanion polisi cyffredin.

Yn sgil y pryderon hyn, dylai Llywodraeth nesaf y DU:

- **Gweithio mewn partneriaeth wirioneddol â'r diwydiant amaethyddol a gweinyddiaethau datganoledig i ddatblygu fframwaith o egwyddorion cyffredin a ddylai fod yn sail i ddatblygiad polisi pellach, p'un a yw hyn yn cael ei wneud ar y cyd neu ym mhob un o'r pedair gwlad**
- **Sicrhau bod cynaliadwyedd economaidd ac amgylcheddol ffermydd teuluol a chymunedau gwledig, a chadwyni cyflenwi bwyd teg a diogel yn flaenllaw ymhlith yr egwyddorion hynny**
- **Cyflwyno Mesur Amaethyddiaeth newydd neu ddiwygiedig sy'n ystyried yr egwyddorion hyn yn briodol ac yn benodol canlyniadau cymdeithasol, ac nad yw'n canolbwyntio'n ormodol ar ddarparu Nwyddau Cyhoeddus**

Fframwaith cyllido teg

Mae dyrannu cyllidebau teg sy'n adlewyrchu'r anghenion pob un o genhedloedd y DU yn hollbwysig i weithredu polisiau gwledig addas.

Tra bod Gweinidogion y DU yn ein sicrhau ni fydd y cyllid a ddarperir ar hyn o bryd trwy'r Polisi Amaethyddol Cyffredin yn cael ei leihau ar ôl Brexit yn cael ei groesawu, mae amwysedd yn parhau ynghylch ystyr ymrwymadau o'r fath o ran sut y bydd cyllid yn cael ei ddyrannu, ei weinyddu a throsglwyddo i genhedloedd datganoledig. At hynny, heb sicrwydd i'r gwrthwyneb, mae pryderon mawr y gallai cyllidebau gwledig fod yn ddarostyngedig i amrywiadau blynyddol aflonyddgar a niweidiol.

Mae'r FUW wedi ei gwneud yn glir y dylai dyraniadau cenedlaethol ar ôl Brexit o gyllidebau gwledig fod yn aml-flwyddyn, aros o leiaf ar y lefelau cyfredol, a rhaid eu neilltuo i atal llywodraethau rhag dargyfeirio cyllid i feysydd eraill mewn modd sy'n arwain at wahaniaethau mawr rhwng gwariant cenedlaethol.

Mae Prif Weinidogion Cymru Carwyn Jones a Mark Drakeford wedi cefnogi'r safbwyntiau hyn, ac yn cael eu derbyn yn gyffredinol, gan gynnwys yr Ysgrifennydd Gwladol Michael Gove, bod darparu cyllid gwledig trwy'r Fformiwla Barnett yn gwbl annerbyniol oherwydd y gostyngiad aciwt yn nyraniadau cenedlaethol a dderbyniwyd gan Gymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon a fyddai'n cyd-fynd â symudiad o'r fath. O ystyried yr ansicrwydd sy'n wynebu pob un o'n cenedloedd o ganlyniad i Brexit a'r tensiynau gwleidyddol o gwmpas y mater, byddai unrhyw ostyngiadau mewn dyraniadau, yn gwaethygu'r heriau presennol; ar ben hynny, mae yna a dadl gymhellol dros gynnydd mewn dyraniadau, o ystyried y problemau aciwt a allai wynebu llawer o sectorau amaethyddol y DU ar ôl Brexit.

Fodd bynnag, yn y tymor byr, rhaid cymryd camau i weithredu mecanwaith sy'n clustnodi sut gellir dyrannu cyllid i'r rhanbarthau datganoledig y tu allan i Fformiwla Barnett, tra yn y hir dymor mae angen disodli'r dyraniad hanesyddol cyfredol gan fformiwla sy'n adlewyrchu anghenion rhanbarthol yn deg heb wyrdroi marchnadoedd.

O dan y drefn cymorth wledig gyfredol, mae rheolau llym yn bodoli sy'n llywodraethu cyfran y cyd-ariannu cenedlaethol a all ategu cyllid yr UE; ar ôl Brexit, mae angen gweithredu rheolau hefyd sy'n gwasanaethu'r un swyddogaeth o ran atal cyfraniadau cenedlaethol gormodol rhag gwyrddroi marchnadoedd a chyflwyno manteision annheg.

Tra bod dod i gytundeb ar yr Amcanion Cyffredin a ddylai fod yn sail i fframweithiau polisi'r DU yn hanfodol, heb drothwyon gwariant cysylltiedig ar gyfer pob amcan, mae risg o ddargyfeiriad sylweddol rhwng gwariant cenedlaethol sy'n arwain at aflonyddwch a gwyrddroi'r farchnad.

O'r herwydd, mae angen cytuno ar drothwyon gwariant sy'n darparu hyblygrwydd sy'n adlewyrchu pwerau datganoledig a blaenoriaethau cenedlaethol amrywiol, tra hefyd yn sicrhau unffurfiaeth gymharol, i'r graddau bod effeithiau gwyrddroi'r farchnad ac effeithiau andwyol arall yn cael eu lleihau.

Mae FUW yn galw ar Lywodraeth a Senedd nesaf y DU i:

- **Dylai dyraniadau cenedlaethol o gyllid gwledig aros ar y lefelau cyfredol o leiaf**
- **Rhaid sefydlu fframwaith ariannol aml-flwyddyn sy'n lleihau amrywiadau blynyddol mewn cyllidebau a dyraniadau gwledig**
- **Rhaid cytuno ar fformiwla ariannu deg â chenhedloedd datganoledig sy'n adlewyrchu anghenion rhanbarthol yn wrthrychol ac yn deg heb wyrddroi marchnadoedd**
- **Rhaid i arian gwledig gael ei neilltuo, a dylid cytuno ar drothwyon gwariant unffurf ar gyfer blaenoriaethau cyffredin gyda chenhedloedd datganoledig sy'n darparu hyblygrwydd i adlewyrchu pwerau datganoledig a blaenoriaethau cenedlaethol amrywiol, gan sicrhau unffurfiaeth gymharol hefyd er mwyn lleihau'r risg o wyrddroi'r farchnad**

Newid yn yr hinsawdd ac ynni adnewyddadwy

Mae'r dystiolaeth wyddonol bod newid yn yr hinsawdd o waith dyn yn parhau i arwain at godiadau tymheredd byd-eang yn bendant; mae lefelau carbon deuocsid bellach yn uwch nag ar unrhyw adeg yn ystod yr 800,000 o flynyddoedd diwethaf, ac mae bron bob blwyddyn ers 1950 wedi bod yn gynhesach, gyda chodiad tymheredd sylweddol, o'i gymharu â'r cyfartaleddau a'r amrywiadau a welwyd yn ystod y ddwy fil o flynyddoedd blaenorol.

Mae achosion tywydd eithafol a thrychinebus yn ystod y blynyddoedd diwethaf - boed yn sychder, llifogydd, corwyntoedd neu achosion niweidiol arall - yn cefnogi rhagfynegiadau gwyddonol y bydd y tymheredd yn codi ac yn arwain at gynydd o ba mor ddwys ac aml bydd achosion o'r fath yn digwydd.

Er bod yna lawer sy'n sgeptig o hyd ynghylch y cysylltiad rhwng gweithgaredd dynol a newid yn yr hinsawdd, nid yw canlyniadau anwybyddu tystiolaeth a rhagfynegiadau

o'r fath sy'n dangos eu bod yn anghywir werth meddwl am, ac mae'n ddyletswydd ar bob busnes, cartref a llywodraeth i weithredu er mwyn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr.

Er y gallai lluo o adroddiadau camarweiniol yn y cyfryngau fod wedi peri i lawer gredu bod amaethyddiaeth yn y DU, a ffermio da byw yn benodol, yn gyfrifol am y mwyafrif o allyriadau nwyon tŷ gwydr y DU (GHG), y mae'r mwyafrif o ffigyrau cyfredol yn dangos bod amaethyddiaeth yn cyfrannu 10% o gyfanswm allyriadau'r DU, gyda methan o da byw yn cyfrannu 5.6%

Mae hyn yn cymharu â 27% o drafnidiaeth, 24% o'r cyflenwad ynni, 17% gan fusnesau a 15% o breswylfeydd.

Mae tystiolaeth gynyddol hefyd bod gwir effaith amaethyddiaeth a ffermio da byw yn y DU yn benodol yn parhau i gael ei orliwio gan y rhai sydd â chymhellion cudd, boed yn wrthwynebiadau moesol i fwyta cig a chynhyrchion anifeiliaid, dymuniad i dynnu sylw oddi wrth lygryddion allweddol eraill, neu hyd yn oed busnesau bwyd yn dymuno hyrwyddo dietau heb gig yn seiliedig ar gynhyrchu amaethyddol tramor sy'n llawer llai cynaliadwy nag amaethyddiaeth y DU.

Ar ben hynny, mae'r ffaith bod da byw yn hanfodol i ecosystemau, gan gynnwys y 60% o dir y DU sydd ddim yn addas ar gyfer tyfu cnydau, ac i gynnal strwythur a ffrwythlondeb pridd iach ar dir sy'n addas ar gyfer cynhyrchu grawn a llysiau yn cael ei anwybyddu, felly hefyd y ffaith bod dadansoddiadau cyfannol yn dangos bod cig eidion a chig oen i fod yn llai tir-ddwys ac yn fwy cynaliadwy na chynhyrchu cyw iâr a phorc.

Yn hynny o beth, mae gwybodaeth anghywir am rôl amaethyddiaeth, a chynhyrchu cig coch yn benodol gan y cyfryngau, yn arwain defnyddwyr y DU a byd-eang i wneud newidiadau i ddeietau ac ymddygiadau sydd yn niweidiol i'n hinsawdd a'n hecosystemau, ac mae angen cymryd camau i unioni'r camddealltwriaethau.

Er gwaethaf hyn, mae'n ddyletswydd ar ein diwydiannau amaethyddol i gymryd camau pellach i leihau eu holion traed carbon, nid yn unig o ran y ffyrdd y mae bwyd yn cael ei gynhyrchu, ond hefyd trwy weithredoedd arall sy'n helpu i liniaru newid yn yr hinsawdd.

Bu ein diwydiant amaethyddol yn chwarae rhan allweddol yn ystod y degawdau diwethaf mewn cynhyrchu ynni adnewyddadwy; rhwng 1990 a 2017 roedd cyfraniad y cyflenwad ynni i allyriadau nwyon tŷ gwydr y DU wedi gostwng 60% gydag ynni adnewyddadwy a gynhyrchir ar dir fferm yn chwarae rhan ganolog yn y gostyngiad yma.

Roedd mentrau Llywodraeth y DU yn hanfodol i'r effaith gadarnhaol hon a oedd yn caniatáu i ffermwyr fuddsoddi mewn cynhyrchu ynni adnewyddadwy gyda risg ariannol leiaf - y Tariffau Cyflenwi Trydan yn ganolog iddynt a gyflwynwyd yn 2010, a oedd yn allweddol wrth fwy na dyblu cynhyrchu ynni adnewyddadwy yng Nghymru yn y cyfnod hyd at 2017.

Mae newidiadau i bolisiau, a rhoi'r gorau i'r Tariff Cyflenwi Trydan yn 2019 yn y pen draw, wedi arwain at arafu buddsoddiad ar y fferm mewn ynni adnewyddadwy yn sylweddol, a thra bod buddsoddiadau gan rai cwmnïau mawr a rhyngwladol ym maes ynni adnewyddadwy yn parhau, nid yw'r fath fuddsoddiadau yn cynnig yr un buddion cymdeithasol ac amgylcheddol fel mentrau preifat.

Felly, dylai Llywodraeth a Senedd newydd y DU:

- **Cydnabod y rôl allweddol y dylai amaethyddiaeth a da byw barhau i'w chwarae ledled y DU o ran cynhyrchu bwyd yn gynaliadwy, a'r difrod amgylcheddol ac economaidd sy'n debygol o gael ei achosi gan gamddealltwriaeth cyhoeddus ynghylch cig coch yn benodol**
- **Ceisio unioni camddealltwriaeth y cyhoedd ynghylch cyfraniad cynhyrchu cig coch y DU at newid yn yr hinsawdd**
- **Cynyddu cyllid ar gyfer ymchwil i ffermio cynaliadwy a leihaodd allyriadau nwyon tŷ gwydr heb gyfaddawdu ar allu cynhyrchiol na chynhyrchedd**
- **Ailgyflwyno cynlluniau cynhyrchu ynni adnewyddadwy deniadol sy'n cymhell ffermwyr a chymunedau lleol i fuddsoddi mewn cynlluniau a fydd yn adfer y twf blaenorol mewn cynhyrchu ynni adnewyddadwy lleol**

Ein hamgylchedd ffermio

Dros filoedd o flynyddoedd, mae amaethyddiaeth wedi creu myrdd o dirweddau amgylcheddau sy'n diffinio'n hunaniaeth ni fel cenedl, ac yn chwarae rôl allweddol o ran lles corfforol a meddyliol biliynau o drigolion ac ymwelwyr i gefn gwlad Cymru bob blwyddyn.

Er bod nifer yn cydnabod y rôl ganolog mae amaethyddiaeth yn ei chwarae o ran cynnal ein hardaloedd gwledig, mae yna doreth o gamsyniadau am y berthynas honno, sy'n cael eu hyrwyddo'n aml gan gyrff a chyfryngau sy'n dewis rhoi'r bai ar amaethyddiaeth, yn hytrach na derbyn gwirioneddau annifyr am ein byd naturiol.

Yna ceir y rheiny sydd ag agwedd ddirmygus fwy agored tuag at amaethyddiaeth, a'u hawydd i ddisodli'n cymunedau gwledig, gan adael i'r dirwedd fynd yn hollol 'wyllt' -

camau a fyddai'n cael effaith gatastroffig ar ein hamgylchedd lled-naturiol a'n heconomïau gwledig.

Cydnabyddir gan y rhelyw bod syniadau o'r fath yn perthyn yn bendant i gyfnod o wladychiaeth, ond mae yna berygl go iawn fod syniadau tebyg wedi magu gwerth gwleidyddol ymhlith rhai - yn enwedig pan fydd cam-wybodaeth yn atgyfnerthu rhagfarnau sy'n bodoli eisoes.

Eto, gan gydnabod rôl amaethyddiaeth o ran darparu bwyd, amddiffyn yr amgylchedd a lliniaru'r newid yn yr hinsawdd, mae gan ffermio rôl ganolog i'w chwarae o ran helpu'r DU i ddelio â'r holl heriau newydd mae ein byd yn eu hwynebu.

Mae FUW yn annog Llywodraeth nesaf y DU:

- **Cydnabod a chadarnhau'r rôl allweddol y mae amaethyddiaeth yn ei chwarae wrth gynnal ein tirwedd a'n hamgylchedd**
- **Sicrhau nad yw targedau amgylcheddol a thargedau eraill a osodir ar gyfer diwydiant ffermio'r DU yn arwain at gystadleuaeth annheg a mwy o fewnforion o wledydd sydd â safonau llawer gwaeth na'r rhai sy'n bodoli yn y DU**
- **Cydnabod y cyfraniad allweddol y mae'r diwydiant yn ei wneud o ran cynhyrchu bwyd yn lleol, dal a storio carbon a diogelwch bwyd**
- **Yn sgil Brexit, ac ochr yn ochr â gweinyddiaethau datganoledig, adolygu'r holl reoliadau amgylcheddol i sicrhau eu bod yn gymesur ac yn realistig**
- **Cynyddu ymdrechion i ddatblygu ffyrdd y gall ffermwyr gael eu gwobrwyo gan y sector cyhoeddus am gyflenwi nwyddau amgylcheddol**

Ffermio a choedwigaeth

O ystyried yr angen dybryd i leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr, mae'r rhan mae priddoedd a phlanhigion yn ei chwarae mewn atafaelu carbon yn briodol yn denu sylw sylweddol, gyda ffocws penodol ar blannu coed.

Yn y ganrif ddiwethaf, cynyddodd arwynebedd coetir yng Nghymru deirgwaith, o 5% ym 1919 i oddeutu 15% yn 2016, gyda choetiroedd fferm gollddail yn bennaf yn 30% o'r ardal.

Mae'n bwysig bod polisiâu'r DU a chenedlaethol yn parhau i hyrwyddo plannu coetiroedd, ac mae'n nodedig er bod llawer o ffermydd Cymru wedi cynyddu eu

hardaloedd coetir yn sylweddol yn ystod y degawd diwethaf, mae eraill wedi wynebu rhwystrau mawr a biwrocratiaeth.

Mae'r profiad dros y ganrif ddiwethaf hefyd yn tynnu sylw at ddifrod posib polisïau, a oedd yn bwriadu'n dda ac yn anelu at gynyddu ardaloedd coetir, fel plannu ar raddfa fawr gan y Comisiwn Coedwigaeth a chwmnïau preifat ar dir a ddefnyddiwyd yn flaenorol ar gyfer cynhyrchu da byw wedi dinistrio ecosystemau a chymunedau, ac arwain at ryddhau carbon o ardaloedd mawn a gwlypdiroedd.

Er bod y GVA yr hectar o goedwigaeth a boncyffion yng Nghymru yn sylweddol is na hynny o amaethyddiaeth, mae coetir sy'n cael ei reoli yn gwneud cyfraniad pwysig i economïau lleol, yn ogystal â helpu i liniaru newid yn yr hinsawdd a darparu tanwydd adnewyddadwy.

Mewn cyferbyniad, does gan goedwigaeth trwy ail-wylltio - polisi rhamantaidd sy'n cael ei gefnogi'n ddi-ffael gan y rhai sydd yn ddifater neu heb brofiad uniongyrchol o'r difrod ecolegol a wneir trwy gefnu ar dir a choedwigaeth - ddim gwerthoedd economaidd nac amgylcheddol o'r fath.

Ar ben hynny, dangoswyd nad yw ail-wylltio yn cael unrhyw effeithiau cadarnhaol ar fioamrywiaeth mewn mwy na hanner o'r 255 o enghreifftiau a astudiwyd ledled y byd; yn cael gwared ar amaethyddiaeth sy'n uniongyrchol gysylltiedig â gwyddonwyr sydd wedi colli cynefinoedd a rhywogaethau mewn enghreifftiau o bedwar ban byd, gan gynnwys y DU; a'r elusen Plantlife yn *rhybuddio* "...y byddai mwy na hanner o holl blanhigion gwyllt angen rheolaeth cyson er mwyn iddynt ffynnu; 611 (39.6%) o blanhigion yn dirywio o fewn degawd pe bai'r tir y maen nhw'n tyfu arno yn cael ei adael ac y byddai 127 (16.4%) yn dirywio o fewn 1-3 blynedd", yn amlwg dylai Llywodraethau wrthwynebu agweddau o'r fath.

Mae FUW yn galw ar Lywodraeth nesaf y DU i:

- **Weithio gyda gweinyddiaethau cenedlaethol i sicrhau y gall ffermwyr chwarae rhan wrth storio carbon, gan gynnwys plannu coetir heb danseilio maint y fferm**
- **Fuddsoddi mewn ymchwil bellach i agro-goedwigaeth**
- **Sicrhau nad yw'r difrod a wnaed i ecosystemau a chymunedau gan goedwigo ar raddfa fawr flaenorol yn cael ei ailadrodd**
- **Creu cadwyni cyflenwi sy'n gwella'r farchnad ar gyfer pren o goetir fferm sy'n cael ei reoli'n gynaliadwy**
- **Gefnogi cadwraeth wrth wrthwynebu prosiectau ail-wylltio ar raddfa fawr er mwyn atal difrod amgylcheddol ac economaidd i ardaloedd gwledig**

Iechyd a Lles Anifeiliaid

Mae ffermio yng Nghymru'n parhau i ymfalchïo yn ei safonau uchel cyson mewn perthynas ag iechyd a lles anifeiliaid, ac mae'r diwydiant yn cyfrannu'n sylweddol at gostau cyffredinol iechyd a lles anifeiliaid yng Nghymru.

Er gwaethaf costau mewnbwn cynyddol a phroffidioldeb isel, mae cynhyrchwyr cynradd yn gorfod ysgwyddo costau sylweddol sy'n gysylltiedig ag iechyd cyhoeddus a biwrocratiaeth ddeddfwriaethol, er gwaetha'r pentwr o dystiolaeth bod nifer o fesurau o'r fath yn anghymesur, yn cael eu gweithredu'n aneffeithlon a/ neu heb eu cefnogi gan y dystiolaeth wyddonol ddiweddaraf.

Mae FUW o'r farn y dylid cadw'r gost i'r diwydiant mor isel â phosib, ac yn y bôn mae'n parhau i wrthwynebu agenda o rannu costau a fyddai'n bygwth dyfodol ein ffermydd ymhellach.

Mae rhai o'r costau mwyaf sylweddol i'r diwydiant a'r Llywodraeth dros y ddwy ddegawd ddiwethaf wedi deillio o gyflwyno clefydau estron i'r amgylchedd ffermio mewn ffordd sydd y tu hwnt i reolaeth ffermwyr - gyda Chlwy'r Traed a'r Genau'n enghraifft nodedig o hynny.

Mae yna angen o hyd i gydnabod natur ddatganoledig iechyd anifeiliaid, ac yn aml mae'r angen i weithio'n agos â gweinyddiaethau datganoledig yn cael ei esgeuluso. Yn wir, mae camau i sicrhau bod symudiadau anifeiliaid yn cael eu monitro'n briodol yn y DU wedi methu â rhoi parch teilwng i gyfrifoldebau datganoledig, a'r angen i weithio ar y cyd wrth symud anifeiliaid rhwng rhanbarthau datganoledig - yn arbennig wrth greu cronfeydd data o symudiadau defaid.

Mae FUW felly'n galw ar Lywodraeth nesaf y DU:

- **I gydnabod y safonau uchel o iechyd a lles anifeiliaid sy'n bodoli yng Nghymru, a sicrhau bod y costau sydd ynghlwm ag iechyd anifeiliaid, ac unrhyw fiwrocratiaeth gysylltiedig, yn gymesur, wedi'i gefnogi gan yr ymchwil wyddonol ddiweddaraf, ac nad yw'n rhoi cynhyrchwyr Cymru dan anfantais yn y farchnad Ewropeaidd.**
- **I sicrhau nad yw Brexit yn amharu ar y rhwydweithiau cydweithredol a sefydlwyd i gadw golwg ar glefydau o fewn Gwledydd yr UE, i rannu gwybodaeth am glefydau a darparu systemau rhybuddio cynnar.**
- **I amddiffyn y gyllideb bresennol ar gyfer sganio a chadw golwg ym Mhrydain, a sicrhau bod yna gydnabyddiaeth deilwng i'r ffaith bod pwerau iechyd anifeiliaid wedi'u datganoli, gan gynnwys pan fydd cronfeydd data'n cael eu**

datblygu sy'n gorfod monitro symudiadau anifeiliaid rhwng rhanbarthau datganoledig.

- **I gynyddu rheolaeth o ffiniau mewn ffordd sy'n lleihau'n sylweddol y perygl o glefyd estron, megis Clwy'r Traed a'r Genau'n cael ei gyflwyno i'r DU**

TB Gwartheg

Er bod materion yn ymwneud ag iechyd anifeiliaid, gan gynnwys TB gwartheg, yn cael eu datganoli i Lywodraeth Cymru, mae lefelau TB cenedlaethol yn peri pryder i'r DU gyfan, nid lleiaf mewn perthynas â thrafodaethau masnach o ystyried eu bod yn llawer uwch mewn llawer o ranbarthau, ac ar draws Cymru a Lloegr yn gyffredinol, maent yn fwy na'r lefel y gellir datgan yn gyfreithiol fod rhanbarthau yn 'rhydd o TB' - rhywbeth a allai gael effaith drychinebus ar drafod mynediad masnach i'r UE a gwledydd eraill.

Yn y deuddeg mis hyd at ddiwedd Awst 2019, cafodd 12,799 o wartheg o Gymru eu lladd oherwydd TB - mwy nag a gofnodwyd erioed mewn unrhyw flwyddyn galendr, gan ychwanegu'n sylweddol at y boen meddwl ddifrifol a ddioddefir gan y teuluoedd hynny y mae'r afiechyd yn effeithio arnynt.

Mae hyn yn cynrychioli cynnydd o 28% yn yr anifeiliaid a laddwyd o gymharu â'r cyfnod deuddeg mis blaenorol, tra bod y nifer a laddwyd bron wedi treblu yn 'rhanbarth canolradd' canolbarth Cymru yn ystod yr un cyfnod - er gwaethaf y ffaith bod rheolaethau gwartheg Cymru wedi bod gyda'r llymaf yn y byd am fwy nag a degawd.

Yn ystod yr un cyfnod o ddeuddeng mis, gostyngodd y nifer o wartheg cafodd eu difa oherwydd TB ym mhob rhan arall o Brydain.

Er bod gan yr Alban achosion TB isel a dim problem bywyd gwyllt, mae gan Gymru a Lloegr lefelau uchel o TB mewn gwartheg a moch daear, ac mae'r ffigurau diweddaraf yn dangos bod moch daear a ddarganfuwyd yn farw yng Nghymru bymtheg gwaith yn fwy tebygol o gario TB na gwartheg - tra bod y cyfraddau yn Nwyrain Cymru yn bedwar deg dwy waith yn uwch mewn moch daear nag mewn gwartheg.

Gall tystiolaeth debyg yn Lloegr, ynghyd â threialon sy'n dangos bod difa moch daear, yn lleihau nifer yr achosion o TB yn sylweddol, arweiniodd at gyflwyno 'difa dan arweiniad ffermwyr' yn Lloegr, a cafodd y canlyniadau cychwynnol eu rhyddhau ddechrau mis Hydref.

Roedd y rhain yn dangos bod difa moch daear wedi lleihau TB mewn ardaloedd yn Swydd Gaerloyw a Gwlad yr Haf wrth 66% a 37% y cant yn y drefn honno ar ôl pedair blynedd, tra mewn ardal o Dorset ni fu unrhyw newid yn gyfraddau'r achosion mewn ardaloedd difa ar ôl dwy flynedd, ond gostyngodd achosion 55% yn yr un cyfnod yn yr ardal 2km o gwmpas ymyl yr ardal difa.

Mewn cymhariaeth, yn 2012 disodlodd Llywodraeth Cymru gynlluniau i ddifa moch daear yng ngogledd Sir Benfro gyda rhaglen frechu moch daear pum mlynedd, a oedd, fel y rhagwelwyd gan dystiolaeth Llywodraeth Cymru cyn y penderfyniad i gefnu ar y difa wedi arwain at gwmpas ystadegol arwyddocaol mewn achosion gwartheg.

Yn sgil canlyniadau Lloegr a ryddhawyd yn ddiweddar, a chanlyniadau treialon blaenorol, mae'r FUW yn parhau i ddweud y dylai Llywodraeth Cymru ddychwelyd at y cynllun gwreiddiol ar gyfer difa moch daear dan arweiniad Llywodraeth Cymru.

Fodd bynnag, o gofio y gall ac mae ffermwyr Lloegr wedi gwneud cais am drwyddedau o dan y Ddeddf Moch Daear i ddifa moch daear gan wybod y bydd y rhain yn cael eu caniatáu gan awdurdodau Lloegr lle mae'r dystiolaeth yn cyfiawnhau hynny i weithredu, ond nad oes gan ffermwyr Cymru unrhyw sicrwydd o'r fath gan Lywodraeth Cymru - a'u bod mewn gwirionedd yn annhebygol iawn o fod yn llwyddiannus - credir bod yn rhaid diwygio'r Ddeddf Moch Daear er mwyn gwneud ceisiadau am drwyddedau o'r fath yn llai agored i rwystr gwleidyddol ac ysgeler.

Mae FUW am weld Llywodraeth nesaf y DU yn:

- **Gweld y lefelau cyfredol o TB fel risg economaidd ddifrifol i drafodaethau masnach lwyddiannus a chynnal asesiad risg ffurfiol o oblygiadau lefelau cyfredol TB Gwartheg ar draws y Deyrnas Unedig gyfan, waeth beth fo'r cyfrifoldebau iechyd anifeiliaid datganoledig**
- **Gweithio gyda'r gweinyddiaethau datganoledig i ddatblygu rhaglen ddileu newydd yn y DU sy'n rhoi sicrwydd i wledydd eraill bod fectorau TB mewn gwartheg a bywyd gwyllt yn cael sylw fel y bydd y DU yn rhydd o TB o fewn cyfnod o amser derbyniol**
- **Dirymu Deddf Moch Daear a chyflwyno deddfwriaeth newydd sy'n rhoi amddiffyniad cymesur i foch daear gan sicrhau hefyd y gellir rheoli moch daear yn Lloegr neu yng Nghymru er mwyn atal yr afiechyd mewn gwartheg**
- **Parhau gyda'r difa moch daear yn Lloegr er mwyn gwella'r effeithiau cadarnhaol a welwyd hyd yma yn Lloegr**
- **Cyhoeddi ystadegau manwl yn rheolaidd yn ymwneud ag achosion TB mewn ardaloedd difa moch daear**

- **Gweithredu profion blynyddol ledled Lloegr er mwyn gwella monitro clefydau a lleihau'r risg o anifeiliaid heintiedig yn dod i mewn i Gymru**
- **Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i gyflwyno mesurau profi cyn-symud unffurf a chymesur sy'n gofyn am brofion cyn-symud gorfodol ar holl wartheg yn Lloegr a Chymru, gydag eithriad o'r gofyniad hwn am 60 diwrnod ar ôl prawf clir ar gyfer symudiadau o blwyfi neu ranbarthau risg uchel, a 180 diwrnod ar ôl prawf clir ar gyfer symudiadau o blwyfi neu ranbarthau risg isel**

Gwyddoniaeth a Thechnoleg

Mae Ymchwil a Datblygu wedi bod yn elfen hanfodol o sector amaethyddiaeth ffyniannus bob amser. Yn y dyfodol, bydd yr angen am ddatblygiadau technolegol i wella dulliau cynhyrchu a bwydo poblogaeth gynyddol, gan leihau mewnbynnau a lliniaru'r newid yn yr hinsawdd, yn tanlinellu'r angen am fuddsoddiad cyhoeddus sylweddol i ymchwil amaethyddol.

Am flynyddoedd lawer, mae gwaith ymchwil wedi canolbwyntio ar amaethyddiaeth llawr gwlad, gydag ymchwil amaethyddol go iawn o fewn yr ucheldir fel y rhai sy'n frith yng Nghymru yn cael ei esgeuluso ar y cyfan.

Mae datblygiadau masnachol mewn meysydd megis amaethyddiaeth fanwl-gywir wedi canolbwyntio, am resymau dealladwy, ar ffurfiau mwy dwys o amaethyddiaeth, ac eto mae buddiannau economaidd ac amgylcheddol addasu technoleg o'r fath i'w ddefnyddio ar dir ffermio mwy ymylol yn hollol amlwg.

Mae gan lawr gwlad a'r ucheldir rôl allweddol i'w chwarae o ran cynhyrchu bwyd, fel maent wedi'u wneud am filoedd o flynyddoedd, ac nid yw rhai polisïau sydd wedi lleihau gwerth amaethyddol ardaloedd yr ucheldir wedi cael fawr o effaith, neu'n aml wedi cael effaith andwyol, ar ecosystemau.

Mae'r sector preifat wedi chwarae rhan gynyddol bwysig o ran buddsoddi i gau'r bwlch ariannol a achosir gan y cwtogi ar arian cyhoeddus, ac felly cynyddu elw yw prif nod gwaith ymchwil a datblygiadau technolegol y dyddiau hyn yn naturiol, ac nid yw hynny o angenrheidrwydd er lles y cyhoedd yn gyffredinol.

Yn sgil y pryderon hyn, mae FUW yn credu y dylai Llywodraeth nesaf y DU:

- **Hyrwyddo ymchwil ymhob maes amaethyddol mewn ffordd sy'n adlewyrchu pwysigrwydd amaethyddiaeth yn nhermau diogelu'n cyflenwad bwyd, yr amgylchedd, a'r newid yn yr hinsawdd.**

- **Cynyddu cyllid ar gyfer ymchwil amaethyddol i ffermio ardaloedd ucheldir, gyda phwyslais arbennig ar gnydau'r ucheldir, adfer cynhyrchedd y borfa, a throsglwyddo technoleg a ddatblygwyd ar gyfer systemau â'r llawr gwlad**

Caffael Cyhoeddus

Yn ôl ymchwil gan y *New Economics Foundation*, am bob £1 a warir ar gynhwysion tymhorol lleol, gellir cynhyrchu gwerth £1.19 pellach o weithgaredd economaidd. Bob blwyddyn, mae £2.4bn yn cael ei wario gan gyrff y Llywodraeth ar fwyd, ac er bod y broses o gaffael cynnyrch amaethyddol y DU wedi gwella'n sylweddol o fewn rhai Awdurdodau dros y blynyddoedd diwethaf, mae yna nifer fawr o hyd nad ydynt yn cefnogi amaethyddiaeth ym Mhrydain, ond yn aml yn dewis cynnyrch o wledydd nad ydynt yn cwrdd â safonau cynhyrchu uchel y DU.

Pan lansiodd Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig gynllun Caffael yn Lleol Syr Peter Bonfield yn 2014, roedd hynny'n gam pwysig tuag at wahaniaethu rhwng y 'rhataf' a'r 'gwerth gorau', ac yn gydnabyddiaeth y gall caffael cyfrifol ddod ag amryw o fuddiannau i'r gymdeithas ehangach. Mae'r penderfyniad i adael yr UE yn creu cyfle i ailedrych ar gyfreithiau a pholisïau caffael, er mwyn ceisio sicrhau bod cyrff cyhoeddus yn arwain trwy esiampl, yn nhermau cefnogi bwyd a busnesau ffermio yng Nghymru a'r DU.

Mae FUW yn credu y dylai Llywodraeth nesaf y DU:

- **Barhau i bwysleisio buddiannau caffael yn lleol, a gweithio i sicrhau bod yna lynu at yr egwyddorion a osodwyd yn y Cynllun Caffael yn Lleol er mwyn sicrhau buddsoddiad a buddiannau i fusnesau'r DU.**
- **Adolygu rheolau caffael yng ngoleuni Brexit, gan anelu at gyflwyno polisïau sy'n golygu bod cyrff cyhoeddus yn rhoi blaenoriaeth i gefnogi busnesau lleol a Phrydeinig.**
- **Cynorthwyo ac annog y sector cyhoeddus a'r sector preifat i gaffael cynnyrch y DU mewn ffordd sy'n cefnogi proseswyr a mentrau cydweithredol bach, canolig a mawr.**
- **Sefydlu polisïau caffael sy'n arwain at greu cwmnïau a mentrau cydweithredol newydd, sy'n galluogi busnesau llai o faint i dendro fel rhan o'r broses gaffael, er mwyn sicrhau buddiannau yn nhermau cyflogaeth leol ac i wneud iawn am yr anghydbwysedd sy'n bodoli ar hyn o bryd ar hyd y gadwyn gyflenwi.**
- **Gwneud hynny mewn ffordd sy'n codi ymwybyddiaeth a hyder yng nghynnyrch y DU, ymhlith ymwelwyr a dinasyddion y DU fel ei gilydd**

Cadwyni Cyflenwi

Mae un newid ar ôl y llall i bolisiâu sy'n rheoli cystadleuaeth o fewn cadwyni cyflenwi wedi caniatáu goruchafiaeth i gwmnïau mawr o fewn y cadwyni hyn, a hynny mewn ffordd all fod yn hynod o andwyol i eraill, yn enwedig cynhyrchwyr cynradd.

Croesawyd y gefnogaeth drawsbleidiol pan gyflwynwyd Deddf Dyfarnwr Cod Cyflenwi Bwydydd 2013 felly, ac roedd FUW o blaid penodi Dyfarnwr Cod Cyflenwi Bwydydd i blismona arferion cadwyni cyflenwi. Fodd bynnag, mae FUW yn credu bod yna gyfiawnhad o hyd dros ehangu'r pwerau a roddwyd i'r Dyfarnwr, yn ogystal â sail sylweddol dros newid y rheolau cystadlu, o fewn y DU ac ar draws yr Undeb Ewropeaidd yn ogystal.

Ar lefel Ewropeaidd, bu'r camau i fynd i'r afael ag anghydbwysedd ar hyd y gadwyn gyflenwi'n fwy rhagweithiol, ac mae'r trafodaethau wedi troi o amgylch hyrwyddo cadwyni cyflenwi sy'n fwy effeithiol, teg a thryloyw, gyda'r nod canolog o sicrhau bod defnyddwyr yn talu prisiau priodol am fwyd, tra bod ffermwyr, cynhyrchwyr a dosbarthwyr bwyd yn cael taliadau tecach.

Dros y blynyddoedd diwethaf mae'r UE wedi ceisio gwahardd arferion masnachu annheg a gwella cydweithrediad cynhyrchwyr, ac ym mis Medi cytunodd Aelod-wladwriaethau'r UE i orfodi casglu prisiau cynhyrchion bwyd-amaeth ar wahanol gamau ar hyd y gadwyn gyflenwi er mwyn cael gwell dealltwriaeth o sut caiff prisiau eu penderfynu - cam a fydd yn cynyddu tryloywder ac ymddiriedaeth yn sylweddol, yn caniatáu busnesau i wneud dewisiadau gwybodus a helpu ffermwyr i wneud penderfyniadau gwell o ran rheoli eu busnesau a risgiau.

Mae FUW yn credu dylai Llywodraeth nesaf y DU:

- **Ymestyn pwerau'r Dyfarnwr Bwydydd i ganiatáu gweithredu camau pendant sy'n mynd i'r afael ag arferion annheg trwy'r gadwyn gyflenwi gyfan**
- **Ehangu pwerau'r Dyfarnwr Bwydydd i gwmpasu manwerthwyr sylweddol a fyddai fel arall yn cael eu heithrio o'r gorchwyl gwaith hwn ar y sail bod eu trosiant yn llai nag 1 biliwn o bunnoedd**
- **Adolygu rheolau cystadlu cyfredol y DU, gyda'r bwriad o unioni'r anghydbwysedd pŵer sy'n bodoli ar hyd y gadwyn gyflenwi ddomestig mewn modd sydd o fudd i gynhyrchwyr cynradd**
- **Cyflwyno newidiadau tebyg i'r rhai a ysgogwyd yn yr UE sy'n hyrwyddo cadwyn gyflenwi sy'n gweithredu'n well, yn fwy teg a thryloyw**

Hwb i'r sector tenantiaid

Mae newidiadau ym mholisiau'r llywodraeth a gyflwynwyd dros y ganrif ddiwethaf wedi caniatáu degau o filoedd o denantiaid ffermydd teuluoedd i fod yn berchen ar eu tir eu hunain, i'r graddau bod tua dwy ran o dair o dir ffermio Cymru bellach yn eiddo i'r ffermwyr sy'n ei ffermio - newid yn y cydbwysedd rhwng tenant a ffermwyr perchennog-ddeiliad y gellir eu disgrifio fel chwyldro cymdeithasol.

Yn absenoldeb Rhyddhad Eiddo Amaethyddol a gostyngiadau treth eraill sy'n sicrhau olyniaeth ac yn adlewyrchu'r gwahaniaeth rhwng incwm amaethyddol a phrisiau tir, byddai'r newid cymdeithasol cadarnhaol hwn wedi'i wrthdroi, gan osod y wlad yn ôl gan ganrif neu fwy, gydag effeithiau trychinebus i deuluoedd a gwledig cymunedau.

Er gwaethaf hyn, o gofio bod tua 48%o ffermydd Cymru yn ddibynnol i raddau ar dir ar rent, mae ein ffermwyr sy'n denantiaid yn parhau i chwarae rhan hanfodol o ran gwledig cymunedau gwledig ac economïau, er bod y tenant yn garreg gam hanfodol ar gyfer newydd-ddyfodiaid ifanc a newydd i'r diwydiant.

Mae'r FUW wedi dadlau ers amser bod newidiadau i'r system dreth gyfredol sy'n rhyddhau tir ar gyfer darpar ffermwyr a'r rhai sy'n denantiaid ar hyn o bryd yn arwain at fwy o gynhyrchiant a buddion economaidd, ond dylid gwneud hyn heb gyfaddawdu ar y buddion sy'n hanfodol i olyniaeth.

Yn 2015, arweiniodd pryderon tebyg yng Ngweriniaeth Iwerddon at Lywodraeth Iwerddon i gyflwyno Rhyddhad Treth Incwm estynedig ar osod tir fferm hyd bum mlynedd neu fwy - newid sydd, o fewn tair blynedd yn unig, wedi mwy na threblu canran ardal ffermio Gweriniaeth Iwerddon a osodwyd ar delerau o 5 mlynedd a mwy rhwng a 2017, gyda thua hanner miliwn erw wedi'i osod o'r newydd ar delerau yn ystod tair blynedd 2015 i 2017 ers i'r rhyddhadau uwch fod ar gael.

Yn sgil canlyniadau o'r fath, daeth adroddiad diweddar gan Gymdeithas Ganolog y Priswyr Amaethyddol (Trethi, Cynhyrchedd Amaethyddol a Meddiannaeth Tir, Medi 2019) i'r casgliad, os yw mentrau tebyg a gyflwynwyd yn y DU yn arwain at osod 4% arall o dir fferm ym Mhrydain a 15% yn Cogledd Iwerddon i osodiadau am 5 mlynedd neu fwy, gallai'r enillion cynhyrchiant fod yn fwy na £100 miliwn.

Yn sgil canlyniadau a rhagfynegiadau o'r fath, mae'r FUW yn galw ar Lywodraeth newydd y DU i:

- **Adolygu gwaith Iwerddon ar drethiant a thenantiaeth gyda'r bwriad o gyflwyno newidiadau sydd yn cynyddu cynhyrchiant a mynediad i dir ar gyfer newydd-ddyfodiaid ifanc a newydd**
- **Sicrhau na chyflwynir unrhyw newidiadau sy'n gwrthdroi tueddiadau cadarnhaol mewn perchnogaeth tir gan deuluoedd sy'n gweithio trwy danseilio olyniaeth a hyfywedd tymor hir ffermydd teuluol**

